

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

Leto XV, 15

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

28. VIII. 1968

BESEDE, BESEDE, BESEDE

Poslavljam se od jubilejnega gledališkega leta. Domovina ga je počastila vredno, pomembno; v teh težkih dneh še dvakrat pomembno, da pred svetom in pred domačijo izpriča in potrdi živo, bogato in tvorno slovensko prisotnost v evropski in svetovni gledališki kulturi. Vredno pričevalo tudi za nesporno samobitnost in živost slovenstva sploh, ki danes silo trpi — kdaj pa je ni? —, pastorek in trn v peti i nemštvu i laštvu i balkanskemu bratstvu. Če more kaj svetu in domačiji pričati, da Slovenci *nismo rojeni na Balkanu*, je to zanesljivo zares naša gledališka kultura z vso tvorno zmogljivostjo umetniških stvaritev. Prav torej, da je slovenska Talija za sto let svoje mladosti doživela vse časti in ves dolžen spomin. Prav tudi, da se je pomembnega kulturnega in umetniškega jubileja vsaj skromno spomnilo naše zdomstvo, ki se, četudi domovini nasilno iztrgano, kot zavestna politična emigracija ne more odreči živim, srčnim vezem do vsega, kar jo veže na slovenstvo in njegovo poslanstvo v Evropi in v svetu.

Gledališki dej smo nesli zdoma, v srcu, z močjo svoje besede in z zavestjo svojih stvarjalnih sposobnosti. Če se ta naša danost v velikem svetu ni razbohotila po tujih odrih, si ne očitajmo: nismo ekonomska emigracija in tudi ne udje velikih narodov; pa še — naše vezi z domovino niso po državnih in konzularnih predstavništvih trenutnih okupatorjev slovenske domačije, marveč po živosti našega slovenstva, kolikor je še zavestno in živo, ki ni vezano na geografske, še manj na meje trenutnega političnega koristolovja.

Slovenska beseda je največja bogatija, ki smo jo nesli zdoma. Kadar bo ugasnila, bo konec našega bogastva, pa tudi našega slovenstva. Kult slovenske besede v velikem svetu pa ne zahteva velikih odrov, niti ne velikih tvornih zakladov. Kdor iz naše besede živi, jo plodi in bohota, se ne more brez grenkosti in s krvavo rano sredi srca iztrgati temu, kar je zares naše in na kar smo in moramo biti ponosni z vso dušo. *Ohranjanje, plemenitenje in umetniško oblikovanje žlahtnosti slovenske besede v svetu je za naše zdomstvo življenjsko važno.* Te resnice se v dno srca zaveda slovenski poet, slovenski pisatelj, pa takisto redki slovenski igralec na razsežnem odru štirih še svobodnih svetovnih kontinentov. Kako bi tedaj naša politična emigracija, ki ji nekateri na vse žile hočejo vzeti to njeno tako plemenito svojkost in jo nasilno pridružiti brezizrazni gmoti ekonomskega izseljenstva, mogla slovo od jubilejnega gledališkega leta lepše počastiti kot z izkazom svoje sile in zmogljivosti za žlahtno, umetni-

(Dalje na 6. str.)

ZA PETNAJSTO LETO

JUBILEJNA ZBIRKA za GLAS naj ne zbira darov samo za njegovo redno in varno izhajanje, ampak naj bi skušala biti opora tudi njegovim sodelavcem. Nikakor ne mislimo na kak samoljubni materialni učinek, saj mnogi krijejo iz svojega npr. ne ravno nizke stroške že samo za letalsko dopisovanje in dopisništvo, pač pa jim naj bo v potrdilo, kako list odmeva med našimi bralci in prijatelji. Sodelavci se trudijo posredovati sproti vse važne dogodke iz našega in svetovnega dogajanja, žele najti vsem tokovom vsebino, navezano na naša sodobna stremjenja in skrbi pri gradnji naše narodne kulturne stavbe — slovenstvo mora biti v nenehnem stiku z vsemi sodobnimi trenji in jih po primerni presoji sprejemati. Za takšno delo pa ni dovolj črpanje samo iz dnevnih virov in tedenskih pregledov — potrebne so revije in knjige, sicer vedno dosegljive na policah knjigarn, toda njih cene so včasih podobne številkam za merjenje zvezda ali vesoljnega obzorja. Toda brez njih je koristno delo nemogoče!

Pri zbiranju gradiva sodelavci pač ne gledajo preveč na to, kaj daje desnica in kaj prejema levica. Doživetja pri pisanju, ustvarjanju so najlepše plačilo in tega res ne more nikdo nikdar dovolj poplačati. Tega kulturni delavci niti ne žele, tudi ne bi bilo to s kakšno organizacijo izvedljivo.

Gre jim pa vendarle vsaj za odmev, za priznanje, kako se njih delo med bralci sodi. In o tem naj jim priča sleherni dar za našega lista **JUBILEJNO ZBIRKO**.

Darovali so: *č.g. Lev Kristanc, ZDA, 30 dolarjev; arh. Marijan Eiletz, Hurlingham, 2000 pesov; g. Luka Milharčič, Ezeiza, 9200 pesov.*

Naj vsem velja iskrena zahvala!

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

GLEDALIŠKI ODESK

ZA SKLEP SLOVENSKEGA JUBILEJNEGA GLEDALIŠKEGA LETA 1968 - 1968

Besede - Besede - Besede

Koncert za igralca

Odrske variacije na temo

LJUBEZEN - RADOST - ČAST in SMRT

s prologom in epilogom in z besedo, ki so jo dali

FRANCE BALANTIČ, IVAN CANKAR, WILLIAM SHAKESPEARE, FRANCE PREŠEREN, JANEZ SVETOKRIŠKI, J. B. Poquelin dit MOLIERE, ANTON TOMAŽ LINHART, OTON ŽUPANČIČ in evangelist JANEZ

Zamisel, libreto in igranje

NIKOLAJ JELOČNIK

Scenografija

arh. JURE VOMBERGAR

Predstava bo v soboto 7. septembra 1968, ob 8½. zvečer na odru Slovenske hiše. Vstopnice po 250 pesov so v predprodaji v Dušnopastirski pisarni, R. L. Falcón 4158.

OPOZARJAMO na 11. kulturni večer v soboto 5. oktobra 1968 ob pol osmih v mali dvorani Slovenske hiše s predavanjem

Franceta Dolinarja
O SLOVENSKI DRŽAVNI MISLI

CORREO ARGENTINO SUC. 6	TARIFA REDUCIDA CONCESION 4228
	R. P. I. 953701

Nekaj časa je že od tega, kar se je med nami začela pojavljati beseda konfederacija, ki naj bi vsaj za bližnjo dobo označevala naše težnje in okvir mednarodnega političnega življenja. Ta odrešilni pojem uporabljajo strankini organi, vztrajno ga ponavljajo nekateri časopisi in revije in priporočajo knjige. Od nekaterih skrajnih Jugoslovanov do nekdanjih glasnikov samostojne slovenske države, nekateri Slovenci in del Makedoncev, pa Josip Vidmar in celo kakšen Hrvat se uglašujejo v zbor, ki nam hoče priljubiti pojem, katerega vsebina bo vsem prinesla novo formulo za prihodnje čase. Odkod čudnemu zboru ta melodija, kdo je njen dirigent?

Vendar je beseda konfederacija geslo, ki nam nič ne pove, lahko pa mnogokaj prikriva. Saj je prav težko najti človeka, ki bi kaj več vedel o tem, kaj je konfederacija, razen tistih, ki se morda še spominjajo iz študija teorije o državi. Pojem je danes izven rabe, za ušesa povprečnega državljanca sta federacija in konfederacija skoraj sinonima. Do danes tudi nobeden od pobudnikov ni razložil, kaj misli s konfederacijo in kako zamišlja njeno izvedbo.

Zaradi jasnosti in večje gotovosti pri javnem obravnavanju našega narodno političnega programa je neogibno, da se uporabljajo nedvoumni izrazi in da se vsebina pojmov zadostno obrazloži.

Že za federacijo pravijo, da ima toliko oblik, kolikor federativnih držav je. Že če bi se predlagala zvezna oblika, ne bi bilo dovolj reči: Hočemo federacijo. Koliko bolj velja to za konfederacijo, ki je človeštvo že nad sto let ne pozna in tudi danes na vsem svetu ni nobenega primera te oblike meddržavnega združevanja. Zadnje konfederacije je bilo konec, ko je leta 1866 izbruhnila vojna med Avstrijo in Prusijo, ko sta bili še članici vsenemške konfederacije. Po tem trenutku so bili po svetu še nekateri poskusi, a do ustanovitve novih konfederacij ni več prišlo. Pojem je torej star, zato tudi neznan, in ga ni mogoče kar tako uporabljati v definiranju narodnega programa.

V nasprotju s federacijo, zvezno državo, je konfederacija ali sodržavje državna zveza, to je trajna zveza neodvisnih, suverenih držav, ki se z mednarodnopravnim dogovorom povežejo navadno zaradi skupne obrambe. Vse funkcije suverenosti konfederiranim državam ostanejo, čeprav se včasih dogovorijo za skupno izvrševanje nekaterih funkcij, kot npr. proglašanje vojnega stanja in sklepanje miru, sklepanje meddržavnih pogodb in dogovorov ter diplomatsko predstavljanje. Skupni organ konfederacije ni državna oblast, nima nikake obvezujoče pristojnosti, ampak je samo skupni posvetovalni forum in upravní organ skupnosti. Zato tudi ne more imeti javnopravnih sredstev prisiljevanja, ampak so vse morebitne sankcije proti kršitvam ustanovne listine meddržavnopravnega značaja.

Kdor govori o pristni konfederaciji, mora predpostavljati suverene države, ki se kot take povežejo in take tudi potem ostanejo. Priporočanje konfederativne povezave torej vsebuje zahtevo po lastni neodvisnosti in samostojnosti, ki je za to obliko tako bistvena, da se prav z vsakim zmanjšanjem pravne neodvisnosti že spremeni tudi pravna narava povezave in dobimo nekaj povsem drugega, kot npr. državo držav, realno unijo ali celo protektorat. Če smo iskreni in govorimo tako, da dajemo besedam pristen pomen, potem nam ni treba govoriti o slovenski državi tako plaho in sramežljivo.

Povezovanje v konfederacijo je tudi vedno utemeljeno z interesnimi razlogi. Zato konfederacija ni zveza na življenje in smrt, ampak drži, dokler se po pogodbenih klavzulah ne odpove ali dokler se razmere toliko ne spremenijo, da bi v takih novih okoliščinah država ne stopila v državno zvezo. Če je tako, potem je vsaj neustrezno govorjenje o naravni navezanosti slovenskega naroda na slovanski jug in namigavanje na usodno povezanost z njim. S takimi izrazi se samo zatemnjuje pravo umevanje pojmov in zbuja sum, da je v mislih in namenih več kot v besedah.

Če izhajamo iz označenega pojma konfederacije, ne moremo pričakovati njenega nastanka na jugoslovanskem prostoru tako, da se kar ustrezno prilagodi sedanja ustava in nato spremenjena velja za novo obliko. Če je to mogoče pri preureditvi unitarne države v federativno, ko ostane država ista in ena, pa je to pojmovno nemogoče pri konfederaciji. Konfederacija namreč nima ustave v tehničnem smislu, ampak le pakt ali ustanovno listino. Zato bi morala stara država prenehati, nastati nove države z vsemi atributi suverenosti, ne samo pravno, ampak tudi politično, tako

da bi bile med seboj tudi dejansko res neodvisne, potem šele bi mogli govoriti o kakem sklepanju meddržavnih dogovorov v smislu ustanavljanja konfederacije. Predlog po spremembi ustave v konfederativnem smislu torej kaže na nejasnost v pojmovanju ali na netočnost v izražanju. Tudi razlaganje, da bi bila konfederacija južnoslovanskih držav stopnja na poti k popolni osamosvojitvi slovenskega naroda, je treba tako ocenjevati. Za konfederacijo je potrebna poprejšnja samostojnost, zato tudi vsa svetovna zgodovina ne pozna enega primera, da bi razvoj šel v smeri: unitarna država, federacija, konfederacija, ampak je vedno obratno: samostojne države so se povezoval v konfederacije, ki pa so v vseh primerih imele kratko življenje in so se stapljale v federacije ali celo unitarne države, ali pa so se razbile. Kaj naj čaka jugoslovansko konfederacijo? Ali naj se zlije v eno državo in bi bila epizoda nepotreben, škodljiv eksperiment, ali pa naj se kljub usodni življenjski povezanosti razbije, kot se je z vojno razbila Nemška konfederacija, ki je bila ob ustanovitvi proglašena za neminljivo? Tako pojmovanje je torej nezgodovinsko in nepolitično.

Tudi če bi se jasno izrekli za ta klasični, pristni tip konfederacije, pa bi v novem toku ovedenja v slovenski državi zavesti vendar morali tudi resno misliti na primernost te oblike v obsegu jugoslovanske skupnosti. V konfederaciji je načelo suverenosti držav članic res pravno priznано. Ob pravni neodvisnosti pa je vedno mogoča prav huda politična odvisnost, ki se vidi tudi med državami, katere niso v nobeni pravni povezanosti. Če bi se države članice dogovorile o skupnih diplomatskih predstavništvih, skupnem sklepanju meddržavnih pogodb, morda tudi o skupni vojski ali celo o skupnem javnem dohodku, kar je vse tudi v klasični konfederaciji mogoče, potem bi imeli samo lepo zavezane oči in bi uživali nad pravno priznано suverenostjo, morda bi imeli nekaj več gospodarske samostojnosti, moralno in politično pa bi ostali še vedno v senci in bi ne bili prisotni pri oblikovanju novega sveta, v katerem hočemo tudi mi imeti vidno mesto.

Nekateri utemeljujejo konfederacijo z nevarnostjo za našo severno in posebno zapadno mejo. V obrambnem interesu se naj torej povežemo s slovanskim jugom, na katerega smo že tako življenjsko navezani. Vendar, kako je mogoče resno pričakovati, da bi bili Slovenci okrepljeni s pomočjo z juga, ko so vendar tudi obrambni interesi južnoslovanskih narodov tako malo skupni. Prejšnje izkušnje uče, da se nam ni zanašati na druge. Če se od njih v pravi konfederaciji tudi gospodarsko, kulturno in politično osamosvojimo, pa se zdi, da je prav naivno pričakovati, da bodo Srbi in Makedonci krvaveli za našo zemljo, od katere ne bi imeli drugega kot samo upanje na našo vojaško pomoč, če bi bili oni ogroženi.

Že pred sedmimi desetletji je Georg Jellinek (Allgemeine Staatslehre, 1900) napisal, da šteje konfederacija med mrtve oblike meddržavnega povezovanja. Kako naj jo torej mi sprejmemo kot program našega prizadevanja in bodoči okvir našega narodnega življenja?

Toda izraz konfederacija se danes rabi tudi v nepravem pomenu, ali pa se nekatere oblike državnih ureditev v določenih potezah približujejo konfederativnemu vzorec. Če gre v našem primeru za tako rabo izraza, pa je stvar še hujsa. Na ta način se namreč jasno mnenje naravnost zavaja, ker se zakrivajo pravi načrti, ki se nočejo razglasiti.

Mnogim je švica zgled mirnega, demokratičnega, svobodnega državnega sožitja. Po tradiciji se pa švicarska država imenuje konfederacija, kar je do leta 1848. tudi bila. Tedaj je dobila izrazit značaj zvezne države z ustavo in centralno državno oblastjo. Primer nepristne konfederacije najdemo v Konfederiranih ameriških državah iz leta 1861. Tudi ta tvorba je imela ustavo, ki se je nepravilno označevala za pogodbo med državami. Ustava ZSSR v nekaterih črtah spominja na konfederacijo. Posamezne republike imajo pravico do odcepitve in lastnega zunanega predstavnitva ter so izrečno označene za suverene. Take določbe je imela tudi jugoslovanska ustava iz leta 1946, ki pa je vendar jugoslovansko državno tvorbo označevala z zvezno državo. Kdo se ne zaveda, da je vse velika neiskrenost! Ukrajinci so bistveno okrnjeni v svojih narodnih pravicah in svoboščinah, ne samo zaradi komunističnega sistema, ampak tudi

Slovinci si med drugimi politično kvarnimi državami dovoljujemo tudi ta luksus, da ne poznamo zgodovine sosednih narodov (nimamo niti pregledov njih zgodovin v svojem slovstvu). Nekoč je bilo vsaj glede na Hrvate bolje. *Josip Stare*, pisec znane mohorske „Občne zgodovine“, je iz Hrvaške od začetka osemdesetih let v šestnajst letnikov Ljubljanskega zvana pošiljal svoja „Zagrebska pisma“. Bil je toliko strokovnjak, da so mu zaupali opis Hrvatov v zbirki „Die Völker Österreich-Ungarns“ (izšel 1882). Žal hrvaške zgodovine, ki jo je pisal za Mohorjevo, ni dovršil. *Matija Murko* pa je 1907 izdal delo „Hrvati i Srbi“ k srbsko-hrvaškemu problemu, kjer je vnovič znanstveno „odkril“ Turško Hrvaško, kakor geografija v času turškega gospostva zaznamuje severozapadni del sedanje Bosne, za kar mu je hrvaška historiografija ostala hvaležna. Na obe strani bi bilo koristno, ko bi kdo obravnaval slovensko-hrvaške odnose. Danes, ko je urejena samostojnost in samostojnost obeh nosivcev razmerij, ko so se razblinile utvare jugoslovanskega in hrvaško-slovenskega naroda, bi moglo biti tako delo še bolj določno.

S takimi mislimi sem pred kratkim obiskal Hrvaški zgodovinski inštitut v Rimu, ki inia sedaj sedež v Domu bl. Nikole Tavaliča v Grottaferrati. *Dr. Josip Burić*, duhovnik senjske — tedaj ljubljanski sosednje — škofije, mi je res prijazno stregel z vsemi podatki o obeh ustanovah.

Na lasten historični inštitut so hrvaški intelektualci-emigranti mislili že v letih 1946-47. Konkretno so k uresničenju načrta pristopili, ko so hrvaški dušni pastirji med emigranti 1961 sklenili, da se ustanovi Hrvaška dušno-pastirska služba med emigranti, ki je kmalu dobila svoj sedež v Grottaferrati pri Rimu, ko je tam predsednik imenovanega središča *dr. Krešimir Zorić* skupaj z nekaterimi duhovniki sodelavci kupil lepo stavbo na bregovih, ki obkrožajo Grottaferrato. Nakup so omogočili v veliki meri darovi mecenov, ki jih je v narodno zavedni hrvaški emigraciji vedno najti. Dom je bil blagoslovljen 1962 in je dal zgled za podobne centre v Parizu, Münchenu, Essenu in Kölnu. Ko je v juliju 1966 msgr. Zorić prenehal biti ud Vrhovnega sveta za emigracijo pri konzistorialni kongregaciji in vršilec dolžnosti direktorja hrvaških misijonarjev med izseljenci, je bila ustanova, ki je bila osnovana kot „Cura pastoralis pro emigrantibus croatis“ spremenjena v Center za preučevanje religioznih in socioloških problemov hrvaške emigracije. Nespremenjeno pa mu je ostala vsa moralna in stvarna podpora zavedne hrvaške emigracije.

Hrvatski povijesni inštitut u Rimu je bil ustanovljen na ustanovnem občnem zboru 28. septembra 1963. Dotedanji HPI v Chicagu se je po pogodbi združil s Hrvaškim zgodovinskim inštitutom v Rimu. V primeru, da bi bilo delo HPI v Rimu onemogočeno, bo po pravilih sedež inštituta prenesen v Chicago. Namen ustanove je preučevanje hrvaške narodne zgodovine, najbolj vidne dejavnosti: objavljanje virov in del, prirejanje znanstvenih predavanj in seminarjev, stiki s sorodnimi ustanovami drugih narodov, sodelovanje pri mednarodnih zgodovinskih prireditvah in publikacijah. Za predsednika inštituta je bil izvoljen *dr. Ivan Vitezić*, profesor na Dunaju. Kot msgr. Zorić je tudi *dr. Vitezić* študiral teologijo v Ljubljani. Vedno z največjim spoštovanjem govori o duhovniških krepostih in vzgojni modrosti tedanjega rektorja ljubljanskega semenišča prošta Ignacija Nadraha. Za častnega predsednika pa je bil izbran *dr. Dominik Mandić OFM*.

Že v letu ustanovitve je HPI izdal mogočno delo (631 strani) „*Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti*“ *dr. Dominika Mandića*, ki sta jih uredila franciškana *dr. Dionizij Lašić* in *dr. Bazilije Pundžić*. (Izdanje sta darovala p. Mandiću ob zlati maši hrvaška zdravnik *dr. Ivan* in *Marija Tuškan* v Cincinnatiju, Ohio.) V letu 1965 je inštitut izdal „*Mandićeve zbornike*“, kjer je sodelovalo enajst hrvaških zgodovinarjev emigrantov, p. Pandžić pa je opisal tudi delo in življenje slavljenca; k počastilnemu zborniku sta prispevala tudi prof. *Aleksander V. Solovjev* (Ženeva) in *Hermann Gruber* (Stuttgart). Pod okriljem inštituta je 1967 izšel tretji zvezek Mandićeve „*Bosna i Hercegovina*“, se pravi „*Etnička povijest Bosne i Hercegovine*“. (Založbo je omogočil znani hrvaški mecen *Petar Dicca*, Lorenzo-Marques, Mosambique.)

Inštitut bo nadaljeval serijo Monumenta Chroatiae Vaticana, ki ji je prvi zvezek izšel še v Chicagu. V pripravi je sedaj prvi zvezek redne serije *Radovi i ljetopis HPI u Rimu*, ki je dar zaslužnemu zgodovinarju, posebno hrvaških začetkov, prof. Vzhodnega inštituta p. *Stjepanu Kr. Sakaču SJ* za zlato mašo.

Kot prvi zvezek knjižnice Novoga života je bilo 1966 publicirano delo *dr. Jos. Burića* „*Iz prošlosti hrvatske kolonije u Rimu*“.

V domu sv. bl. Nikole Tavaliča je tudi uredništvo in uprava revije *Novi život*, ki sedaj izhaja v osmem letniku, ves čas v glavnem uredništvu *dr. Ivana Tomasa*. Z imenom hoče nadaljevati tradicijo nekdanjega zagrebškega života, v funkciji med emigracijo pa ima namen nadomestiti revijo *Osoba i duh*, ki je več let izhajala v Madridu pod uredništvom dominikanca *Hiacinta dr. Eterovića*.

(Dalje na 6. str.)

Sartre, v desetletju po vojski najbolj znani francoski esejist eksistencializma — danes so filozofske mode v Franciji druge: strukturalizem, Marcuse — hoče celo poletje žrtvovati za to, da bi dokazal, kako je res pravi revolucionar. Med majskimi nemiri v Franciji so ga namreč še bolj „napredni“ študentje, ko je prišel na Sorbono izraziti svoje pritrdjevanje, izžvižgali. Toda Sartre je kljub vsemu prepričan, da je „študentovsko gibanje silno močan faktor revolucije in naj zato nadaljuje s svojo revolucijo“. To je prišel dopovedovat v Italijo, kjer „cinesi“ na univerzah pripravljajo za novi semester nove revolucionarne podvige. Ma-ma-maisti (Marx-Mao-Marcuse) bolonjske univerze so ga mogli poslušati 26. julija, očitno ne posebno navdušeni, ker so morali ta dan pustiti bolj ljubo jim delovanje, ko kot „latin lovers“ — Marcuse je prava „filozofija“ zanje, ko je spojil Marxa in Freuda — lovijo Nemke po Jadranski obali. Bil je pa navdušen Sartre, saj se ni odtegnil cenjenju tako gorečih vin kot so lambrusco, albana in sangiovesa, tipični pridelki Emilije. Kot Sartrov pribočnik je pa figuriral Vladimir Dedijer, Titov biograf in od Russella imenovani „mednarodni“ sodnik o hudodelstvih nekomunističnih sil. Tito prizna take revolucionarje samo za izvoz v „nerazvite“ dežele, kjer partija še ni na vladi, doma študentovskim revolucionarjem krepko stopa na prste, predvsem seveda tistim, ki z „globalnim oporekanjem“ zahodnega inteligenčnega naraščanja nimajo nič drugega skupnega kot da so študentje.

ZMAGA PRAGE?

Po objavi sklepov konferenc v Črni nad Tiso in v Bratislavi je Milan Hübl, rektor Višje politične šole češkoslovaške komunistične partije v *Prace* (5. 8.), glasilu sindikatov, povdaril: „Tuji tisk govori o češkoslovaški zmagi. Toda v isti meri je to zmaga ZSSR in drugih socialističnih dežel. Nevarni položaj, ki je bil na poti v razkol, je bilo mogoče obvladati zavoljo modrosti razgovorjavcev, ki so tako pripravili zemljišče za pozitivno sodelovanje socialističnih dežel.“

Tisk, ki je razglašal zmago Hradčanov nad Kremljem, ne bo hotel verjeti vodilnemu ideologu v ČSR, kakor se tudi ni ničesar naučil iz zgrade poljskega oktobra. Nič se ni izučil tudi tisti slovenski oznajevavec „razvojnosti“, ki je dobil podporo za pot v Prago, pa potem ponujal v Trstu svoje usluge po nekem starem tržaško-mariborskem socialstu Ljubljani, ki mu je dala sporočiti, da zanjo ni zanimiv.

— V New Yorku je izšel nov roman *Mihaela Bulgakova* pod naslovom: „The Heart of a Dog“. Rokopis tega dela, ki je bilo napisano že leta 1925, je bil skrivoma prinesen iz Sovjetske zveze.

(KONFEDERACIJA . . . dalje z 2. str.)

po prevladujočem ruskem elementu, pa jim vsa navidezna ali delna konfederacija nič ne pomaga. Kako naj se mi zanašamo na varnost in neoviran razvoj v kombinacijah, ki naj bi jih spletli sporazumno s komunisti ali brez njih, pa nam jih premislek, zgodovinske izkušnje in novi tokovi v svetovni miselnosti nujno odsvetujejo?

Naj torej gledamo na konfederacijo tako ali drugače, težej slovenskega človeka po zrelem vstopu v družino samostojnih narodov ne more zadovoljiti. Mrtvi koncepti nam

ne morejo biti program, besede, za katere se hoče skriti kaj drugega, kar po svojem lastnem pomenu predstavljajo, pa zavrača zdrav čut poštenja. Nihče ne more biti danes zagovornik izolacije, zapiranja vase. A soodvisnost narodov je treba postavljati na široke osnove svobode in neodvisnosti vsakega naroda, ker le tako se zavaruje mir in zdrav napredek vseh. Zato mora tudi za nas biti najvišji, kar mističen ideal, neodvisnost in državna samostojnost Slovencev. Vsako vnaprejšnje kombiniranje ta ideal zamegljuje in kviri ozračje, ki se kljub vsemu nezadržno čisti in vedno bolj prepaja posebno mlajše generacije.

Le posredno smo izvedeli o petdesetletnici našega člana, prijatelja, sodelavca in mecena. Sredi avgusta so v Clevelandu proslavili njegov življenjski jubilej. Radi se tudi mi pridružujemo vsem proslavam, na žalost v preskromni obliki. Zaslužil bi mnogo več!

Slovenska kulturna akcija se čestitkam iskreno pridružuje. Njegova pisateljska ustvarjalnost sega mnogo pred nastanek SKA v letu 1954. Po odhodu v emigracijo se je izkazal kot zvest služabnik svojih velikih talentov in je takoj začel z delom, ki ga nam danes v emigraciji postavlja med najbolj delavne tvorce slovenske literature. Njegova zvestoba služiti s peresom slovenskemu narodu doma in v emigraciji ga je izoblikovala kot vsenarodnega kulturnega delavca in to v razmerah, ki mu niso bile niti najmanj naklonjene. Lahko je biti v domovini plodovit pisatelj, toda koliko težav in bridkosti je moral v ZDA prenašati na tej poti Karel Mauser, vedo le nekateri; pač pa jih je gotovo božja Previdnost zapisala z velikimi črkami v knjigo življenj, polnih idealizma in požrtvovalnosti.

Mauser namreč ni bil samo pisatelj in publicist. Kulturno ustvarjalno delo je bogatil z izredno ljubeznijo in požrtvovalnostjo za ohranitev in zvestobo našim idealom. Spet in spet nas je opozarjal na dolžnosti in naloge slovenske protikomunistične emigracije, pogumno bical napake in podpiral zdrava stremjenja — moderno pojmovanje naše navzočnosti v svetu in posredno tudi v domovini je okrepil z močno socialno zavestjo; danes nosi vsak emigrant izredno veliko odgovornost, pa tudi lepo poslanstvo za pravo umevanje in utrjevanje naše aktualnosti na vseh poljih javnega delovanja. Resnično je postal v mnogem glavni oblikovavec naše emigrantske ideologije. Dobro je spoznal, kaj je dolžnost in poslanstvo slovenskega kulturnega delavca v razvoju vseh naših vprašanj in odločitev.

Bozba ni lahka in je odmerjena v pravi meri samo izrednim duhovom. Kako daleč sega Mauserjeva požrtvovalnost v idealizmu in veri v bodočnost slovenstva, se je pokazalo ravno pri Slovenski kulturni akciji. Njegova jasnost in doslednost nam je bila v veliko oporo, za plačilo pa se nam je izkazal kot največji naš mecen. Za vsa pri SKA izdana svoja dela ni terjal ali sprejel niti najmanjšega honorarja.

Za takšno ravnanje pa mu nismo dolžni vse zahvale samo mi, ampak vsa slovenska skupnost.

ZA SKLAD GLASA so darovali: *ga. Marijanca Savinšek*, Pariz, 19,30 NF; *gđc. V. Bedevčič*, Ramos Mejia, 1000 pesov; *g. Esih*, Florida, 400 pesov; *č.g. Franc Jakob*, San Nicolás, 500 pesov. — Vsem najlepša hvala.

OSMI KULTURNI VEČER

Osmi kulturni večer letošnje sezone je bil posvečen gibanju za Združene države Evrope in Slovenci. Predavatelj *Ruda Jurčec* je obsežno gradivo skušal nazorno prikazati v luči sodobnih trendov in dogodkov. Zaradi obilice gradiva za to številko bo izčrpno poročilo o tem večeru objavljeno prihodnjič.

— Hrvatski frančiškani izdajajo v Chicagu tednik *DANICA*, najstarejši neodvisni hrvatski časopis v Združenih državah. V svoji številki z dne 14. avgusta 1968 je iz Glasa (št. 12) ponatisnil v prevodu članek *Rude Jurčeca: Konfederacija - naša alternativa...?* — Glasilo *HSS HRVATSKI GLAS* pa je isti članek v prevodu v celoti objavilo v svoji številki z dne 17. avgusta. List izhaja v Winnipegu v Kanadi.

obrazi in besedja

POGOVOR O BESEDI

France Papež

Ne bi vedel povedati dosti o igralcih, vendar o tem sem prepričan, da ima igralec na odru, v svojem elementu, démona v sebi in da je njegov svet — kot je del Shakespeara — malodane sanjski svet. In prepričan sem, da je umetnik v polni svojih ustvarjalnih moči šele takrat, ko se zave darov muz. In darovi muz so besede in dejanja, misli in čustva. Jeločnika imam za igralca s svojim démonom. „Zdi se mi, da so besede tvoje najvišje doživetje,“ sem vprašal, ko sem ga, ne vem kam srečal pred odrom, za trenutek skoraj preverjen, da sem v ljubljanskem gledališču. Ne, to je oder, ki začenja svoje življenje. „Ampak,“ nadaljujem, „ali niso besede najbolj poetično literarne, kot dramske prvine?“ — „Da, vendar besede, kakor jih oblikujem, so besede, ki se morajo roditi v meso in kri; te besede so gibanje teles in duha, dejanje v budnem in sanjskem svetu...“ Način njegovega zadržanja govorenja je rahlo nemiren, a je izraz zavzetosti in polne časne predanosti svojemu svetu. Takoj sva „sredi“ besed.

„Vsak igralec in vsak umetnik ima svoj dan — svoj najvišji trenutek...“ mi prizna. Sedim v poltemi prazne dvorane; zdi se mi, ko da bi sedel v preteklosti v drugem kraju. Igralec preskusi pred menoj nekaj „besed“, ki jih z vso skrbnostjo pripravlja za sklep slovenskega jubilejnega gledališkega leta. „Osorni Pirus, v orožju temnem...“ Sedim in besede se zgrinjajo kot oblaki na nebu in kakor reki nosijo pred mojimi zaprtimi očmi težki tvorih viharjev in spokojnosti, zdajnosti preteklosti. Zidovi se krušijo pod orožjem in ogenj je vedno bliže. Ne vem, kje sem — beseda ima moč, za katero človek ne ve, dokler je ni zmožen sanjati. „Vsa umetnost je v tem, da se igralec-umetnik sklene s svojim démonom in da je vendar v realnosti velikega sveta,“ pripoveduje režiser in igralec, ki z vso zavestjo analizira svojo zamisel. „Je nekaj realnega in obenem nadrealnega v vsaki od štirih tém ljubezen, radost, čast in smrt. Moč igre bo rasla iz moči besede; beseda se bo nahajala ob emociji muzike.“

Greva v kavarno — ne, v sredo našega sveta se vrneva: v mesto, ki ga nisva nikdar zapustili, v gozdove, v druge kraje... Trda, kleta stvarnost in — kakšno sanje! Beseda tega igralca ne more biti drugačna. Ko sva spet na odru, mi že vnaprej odgovori: „To je moj svet, ki ga želim tokrat odkriti in pokazati vsakomur, ki ga hoče sanjati...“ Igralec je takoj odšel pred mojimi začudenimi očmi v svoj krogi — variacija na témo „čast“ ga je privedla v vrtince domovine. Sledil sem mu in se čudil. Tercine Prešernovega mogočnega uvoda h Krstu so mi zazvenele v stvarni vsega patetičnega očičeni besedi: „Ak' pa naklonijo nam smrt bogovi, / mara strašna noč je...“ Vem, Jeločnik je moderni ekspresionist po svojem odkritem dramskem izrazu, romantik po notranjem občutju (kdo ni?), realist po svojih hamletovski perspektivi. Nato še nekaj verzov na témo „radost“: „Od nekaj lepote so Ljubljanke slovele...“ Realizem, a kljub temu je njegov izraz napet z drugo silnejšo patetiko: „Razbijam mite, da ustvarim realno mistiko zdanjega.“

Umetnik je kot drevo — enkrat v letu rodi in takrat morajo priti ljudje, s sadove pobrati ter jih shraniti v svojih kletih. Umetniška ustvarjalnost na vrhu svojega „leta“ se javlja po globljem, duhovnem učinku, ki ga umetnina naredi v nas. Publika je drugi jaz zrelega igralca. Predstava naj bi bila v svojem bistvu „sestanek“ s publiko, srečanje ob pol devetih zvečer... Zdi se mi, da ko poslušam tega igralca, ki bi mu morda lahko rekel — v pozitivnem pomenu — odrski zanesenjak, imam občutek, da govori nekomu tretjemu: „Tako prihajam do besed, za katere sem nikdar mislil, da jih bom kdaj kristaliziral s tolikim osebnim in umetnostnim občutjem.“ In še to: „Igra ne nastaja v zaprtem prostoru, na odru — igra nastaja v istem svetu in času, kot beseda...“

SODOBNI AMERIŠKI ROMAN

Newyorški tednik *Saturday Review* Granville Hicks skuša po običaju ameriških kritikov strniti podobo o ameriškem romanu lanskega leta. Ti pregledi imajo namen podati pregled literarno najbolj zanimivih stvaritev, hkrati pa oceniti literarnozgodovinski pomen raznih del v zvezi z doseženo kvaliteto. Hicks se pri tem ne ozira na delo starejše generacije, pač pa med novimi avtorji išče glasnike našega časa tako v socialnem kot v estetskem merilu. Tako se več ne ozira na dela Saula Bellowa, avtorja „Herzoga“, pač pa podrobno oceni novo stvaritev pisatelja starejše šole Thorntona Wilderja, ki je po osmih letih izdal nov roman *Osmi dan* ter nakrat za nekaj mesecev zasedel prvo mesto med bestsellerji.

Med mlajšo generacijo je opozoril posebej na delo Wrighta Morrisa, roman „V orbiti“, kjer mladi pisatelj govori o sodobni Ameriki. Granville pripominja da ima Morris malo bravev, vendar je

njegova glavna vrlina, da zna skozi prizor o sodobni družbi reševati individualnost, kar je v dobi v kolektivnost usmerjene miselnosti dovolj značilno. Na drugo mesto postavlja Granville Hicks pisateljico Elisabeth Spencer z delom „Prostora za angele“. Kritik jo primerja s Normanom Millerjem in pravi, da vsaj tako izrazita. Za Thorntona Wilderja poudarja, da je v Osmem dnevu prav tako odlični oblikovavec in imeniten stilist, kakor je to dokazal v dosežkih njegovih romanov in dramah. Wilder mnogo razmišlja in tudi mnogo terja od bravev.

Med najboljšimi lanskimi ustvarjanci je tudi Chaim Potok z delom, „Izbrani“. Uspelo mu je prenesti nekatera verska vprašanja na generacijsko območje, s tem živo odraža nekatere sodobne ameriške probleme na razmerju med očci in sinovi.

Lanski Pulitzerjev nagrajenec Shynar je tudi za Granvillu najboljši ameriški pisatelj lanskega leta. Nagrajeno delo nosi naslov *Izpovedi* William Turner. Vsebinsko romana zajema črnski upor

Večer s Claudelom

Ob stoletnici pesnikovega rojstva

RUDA JURČEC in FRANCE PAPEŽ

kot komentatorja Claudelovega dela in njegovih stikov s Slovenci

V igri Claudelovih največjih stvaritev pa:

NATAŠA SMERSUJEVA

VIOLANA in MARA - iz Oznanjenja

IVANA - iz oratorija Ivana na grmadi
z glasbo A. Honnegerja

NIKOLAJ JELOČNIK

PETER CRAONSKI in ANNE VERCORS

- iz Oznanjenja

BRAT DOMINIQUE - iz Ivane na grmadi

MESA - iz Opoldanskega deleža

Prireditev bo kot 10. kulturni večer v soboto 21. septembra 1968 točno ob pol osmih zvečer, v mali dvorani Slov. hiše

Igralec na odru se mi zdi - vzamem primero iz narodne pesni Orfejevega cikla - kot godec pred peklom. V molku vprašujem avtorja Besed - in odgovor je nujen: „Muziciram, da rešujem in da se rešujem.“ Da, to je življenjska, emigrantske-mu umetniku najbližja problematika: ustvarja in s tem rešuje svojo slovensko in človeško stvarnost. Umetnost ustvarja v nas ravnotežje med svetom in domom. „Čutim, da pojmuješ življenje eksistenčno in umetnostno...“ in on: „naša ustvarjalnost je ljubezen pred peklom: godec rešuje godca, človek človeka. Besede niso besede - spreminjajo se v rdečo rožo čudotvorno, v šepet in grozo, v nemost in krik.“ Vedel sem: vedno je v njem ekspresionist in v tem je moderen. Umaknem se za trenutek - ogenj je božanska prvina...

Pristopi znanec in naju spomni na Jeločnikovo fino, ekspresivno podajanje slovenske zdomske poezije ob proslavi desetletnice Slovenske kulturne akcije. Oba se spomniva nato še Dume, Balantiča, lanskih Srečanj... Bral sem, da se gledališko ustvarjanje začne z igralcem in da se igralec v svoji zrelosti spremeni v pesnika. Resnično - saj govorjena beseda zahteva od tistega, ki jo govori, vedno nekaj poetične sile, od igralca pa še tisočkrat več. Igralec-poet je pravi presnavljavec besede, lahko bi rekel tudi, njen božji služabnik. Dramatika teži vedno v poezijo in nasprotno - močna poezija je vedno dramatska. Tu sva v krajih, kjer se Jeločnik srečuje z eno in drugo.

Še enkrat stopim na oder, kjer namerava avtor Besed pripraviti svoje največje dramatsko dejanje: priklicati duhove, govoriti z demonom. Oder bo ostal, kot nocoj, v prvotnem „deviškem“ stanju: kulise, stebrovje, maske, podobe, zastori - vse v svojem naravnem „neredu“. Grem preko te prabitne krajine in poslušam zvoke: „V začetku je bila Beseda...“ Na zvočnem traku spreminja Nataša Smersujeva druge besede v melodijo, ki bo zvenela vzporedno. Ne vem, kaj bi govoril in kam bi se postavil - ne najdem se v tem magičnem svetu. V mislih vprašujem: „Kaj je gledališka umetnost?“ In on: „Ni iskanje efekta, ampak zanos duha in telesa, zunanji učinek notranjega.“ Režiser in igralec Besed me spomni na Hamleta: „Pazite posebno na to, da ne presežete naravne zmernosti...“

Šedem na kamnit steber, v domišljiji se mi oblikuje podoba ustvarjalca na odru. Osnovna zavestnost bosta cankarjanska in balantičeva: „Cankar in Balantič sta mi najgloblje v duši. V kretnji in premiku sem lahko blizu Shakespearu in Moliéru... moje slovenstvo je včasih kot Prešernovo, včasih kot Župančičevo... Vsak igralec je uglašen na osnovno noto kakega vzornika.“

Pijanost se me loteva bolj in bolj. Prišel sem v deželo, kjer ni mogoče biti dovolj - otroški, ne dovolj starčevski. Spomnim se na otroške igre, ki so imele vedno nekaj odrskega v sebi. Takrat jim je manjkalo samo enega - besed -, da bi bile morda velika dramatika. Igralec-umetnik je otrok, ki ne preišlja, ampak stori to, kar mu narekuje življenje samo. On je tudi starec, ne preišlja... Igralec na odru veruje kot otrok in tehta kot starec.

Ujamem zadnje, morda nekoliko tragično prepletene misli odrskega življenja igralca, ki sem ga to uro slučajno srečal. Pripoveduje o ljubljanskem gledališču in o nekdanjih načrtih - pred vekom... Pozabljam na vse, ne briga jo me druge stvari, poslušam: „Ne, tujina ni ovira za delo, ampak vzpodbudo.“ Priznavam. „Svet pomeni stisko za besede in hrepenenje za čustvo, vendar je tudi stimulans.“ Govorim in poslušam: „Besede so davni začetek - morda ne moremo doumeti, samo ohranjamo...“ oder je začetek igre, igra je začetek besed, besede so začetek duha.“

Pozno je bilo, ko sem se odtrgal od tega sveta odrske nadresničnosti; vsiljujejo se mi nove spoznavne: Besede se gibljejo kot samostojna bitja; igralec se druži z njimi in z odrom v eno. Ne, besede se gibljejo v nas in nas rešujejo; besede so darilo starega rodu in daljne domačije... Še nekrat zaslišim zarezno besedo igralca-ustvarjalca: „To je moj najvišji trenutek...“

Zadovoljen grem proti domu v severno predmestje. Večer je vlažen in ceste so dolge - po nekaj ovinkih izgubim orientacijo. Eno uro in več mislim na oder, na umetnost, na poezijo - ne morem pozabiti „novega“ Prešerna, se pravi, na Jeločnikovo interpretacijo romantične poezije, kot sem jo ob tem srečanju v prazni dvorani spoznal iz kratkega odlomka. „Iz srca svoje so kalji pognale“ - besede, ki se zrastó z vsakim človekom v nov pomen, z vsakim igralcem v novega duha.

letu 1831, vendar je vmes polno vzporeditev s sodobno vsebino enega najbolj žgočih problemov ameriškega življenja.

Znani filmski režiser Elia Kazan pa je napisal spomine in jih izdal v knjižni obliki, a jih Granville Hicks ostro odklanja. Tudi delo Philip Rotha „Kako je bila dobra“ pri Hicksu ni naletelo na ugoden odmev, ker da je pisano v suhi maniri in rutini.

Ob koncu se Hicks opravičuje, da za ta pregled ni mogel prebrati kakih 20 del, ki so jih drugi kritiki pozitivno ocenili.

SREČANJE PISATELJEV

Letos bo že šesto srečanje pisateljev v Štatenbergu pri Slovenski Bistrici. Srečanje organizira Zveza kulturnih delavcev v Mariboru s sodelovanjem občinskega odbora v Slovenski Bistrici. Povabili bodo nad trideset pisateljev, nekatere tudi iz zamejstva (v domovini ob zamejstvu mislijo zgolj na Trst in Celovec!). Na sestanku bodo govorili o moči besede v

prozi ter o sodelovanju med pisateljskimi društvi. Na sporedu bodo tudi literarni nastopi z recitacijami ter simpoziji z bravci. Srečanja bodo 14. 15. in 16. septembra.

FILM O ŠALJAPINU

Sovjetski režiser Mark Donskoj pripravlja film o življenju slavnega basista Fjodora Šaljapina. V filmu, ki ga bodo predvajali v dveh delih, bodo sodelovali italijanski, francoski, angleški in ameriški igralci. Šaljapinov sin Boris Fjodorovič, ki živi v emigraciji v New Yorku, je režiserju že poslal komplet gramofonskih plošč s Šaljapinovimi posnetki, ki so izredno čisti, torej že ima pevec glas, nima pa igravca za glavno vlogo. Film bo imel dva naslova. Prvi del se bo imenoval „Slava in življenje“, drugi del pa „Izgubljeni sin“, ker bo obravnaval in podajal Šaljapinovo življenje v emigraciji. Če bi pokojni Šaljapin videl ta naslov drugega filma, bi najbrž presodil, da ima režiser smisel za humor.

Akademski kipar FRANCE GORŠE je ves v pripravah za svojo One man religious Art razstavo. Prireditev bo že drugi ob 20. decembra letos do 10. januarja 1969 v galeriji International v New Yorku. Med najnovejšimi deli bodo tam prvič trije reliefi v lesu: *Kristus na gori*, *Mojzes ter Adam in Eva*. V plastiki: *Duše* (kompozicija štirih figur) in *Molitev*, oboje v črescu. V bakru *Sv. Družina*, *Dobri pastir*, *Bažji poslanec*, *Angel*, *Marija z Detom*, *Sv. Francišek in Magdalena*. Vsa dela so iz novejšega časa in zadnja tu našeta zelo ekspresivna. Kipar ima pred seboj še mnogo drugega ustvarjalnega dela, medtem zlasti delo za slovensko kapelo v katedrali v Washingtonu, pa le-to še zavisi od razgovora z arhitektom.

KAMNIK je za svoj občinski praznik preredil posebno razstavo. Bila je v klubiški dvorani nad kavarno. Naslov: *Lončarstvo na Slovenskem*. Gradivo je posređoval Etnografski muzej Slovenije.

V PRVI POLOVICI avgusta je v Ljubljani gostoval pevski zbor *Cantus mundi* iz Leverkusena v zahodni Nemčiji. Koncerti so bili v višiški dvorani v Križankah. Na sporedu so bila najprej dela sodobnih nemških in francoskih skladateljev polifonije, nato pa skladbe iz Češke, Madžarske, Romunije, Grčije in Italije. Tretji del sporeda pa je bil posvečen skladbam ameriških avtorjev iz Brazilije, Mehike in Peruja.

ZAGREBSKA Mestna knjižnica je pred zagato, da se bo zrušila. Na njenih policah je nad 120.000 knjig, kar pa je občutno prevelika obremenitev za sedanje poslopje. Višek je bil dosežen že pred 20 leti. Od tedaj knjižnica sprejema knjige samo „simbolično“: v svoje kataloge vnaša same naslove novih knjig, knjige same pa morajo čakati na možnost izposojanja po raznih skladiščih po mestu...

V ZAČETKU avgusta je prišla v Milanu na trg zadnja knjiga Nobelovega nagrajenca pesnika Quasimoda, ki je pred kratkim umrl. Knjiga ima naslov „Leonidas iz Taranta“. Govori o grškem pesniku Leonidasu (prva polovica 3. stol. pr. Kr.) in razpravlja o njegovem pomenu za razvoj grškega pesništva. Izid knjige je bil hkrati milanska spominska slovesnost, ki so se je udeležili številni književniki, predstavniki oblasti in pokojnikovi prijatelji.

Zaradi intrig in nezaslišane pritiska jugoslovanskega komunističnega režima na neke cerkvene, posebno redovne osebe v Jugoslaviji, je revija *Osoba* i duh morala prenehati.

Za hrvaške šole in šolske tečaje v emigraciji izdaja Dom v Grottaferrati čitanke in drugo berilo za otroke. Ureja jih bazilijanec o. *Božidar Vidov*.

Delo hrvaških zgodovinarjev v svobodnem svetu je doseglo že sedaj ta veliki uspeh, da je srbsko zgodovinarstvo, ki je dolgo obvladovalo obravnavanje zgodovinskih problemov na hrvaškem narodnem prostoru in njemu sodenih pokrajinah, danes v znanstvenem umikanju, kljub temu, da za njim stoji vsa podpora belgrajske vlade. Na domačem hrvaškem torišču so v glavnem premagane vse teze Račkoga, Jagića in Šišića, ki jih je navdihovalo strossmayersko jugoslovanstvo. Moderna hrvaška historiografija je bistveno pripomogla tudi k državno-političnemu osamozavedenju hrvaškega naroda. V HPI je dobila sedaj svojo ustanovo. Tako emigracija služi domovini in razvoju v domovini. Z zgodovinsko in politično podobo pristnega hrvatstva.

Skupaj z drugimi ustanovami v domu bl. Nikole Tavelića ohranja HPI med hrvaškimi zdomci in izseljenci zavest poslanstva, ki ga ima emigracija v zgodovini naroda. Trdo delo, ki terja miselno zrelost in značajsko trdnost.

Ko sem se vračal z obiska, sem z bridkostjo mislil na bedne figure slovenskega rodu, ki sodelujejo z jugoslovanskim režimom pri uničevanju emigracije, pa med slovenskimi izseljenci in celo zdomci brez sramu in ponosa nabirajo prispevke — non olet — za zavode, kjer se trdi, da emigrantov ni več, da so samo še izseljenci. Seveda merijo druge po svoji moralni trdnosti. Zavrelica!

Rim, 12. avgusta 1968.

France Dolinar

SOCIALISTIČNI CHAMBERLAIN

Kritični Čehi, ki so spregledali Titovo igro ob krizi njih odnosov z ZSSR, so Titov obisk ironično raztolmačili z primerom: „Morda je socialistični München nad Tisico našel svojega socialističnega Chamberlaina“. Duhovitost je prvi sporočil dopisnik „Corriere della Sera“, znani Enzo Betizza. Komunistični diktator je namreč v zadnjih dneh menjal svoje stališče. Najpoprej je izvajal, da je pripravljen dati svojo nujno podporo praški vladi in še pred sestankom v Bratislavi priti na Češko. Po kompromisu v Bratislavi pa se je spremenila taktika obeh „zaveznikov“. Praška vlada je zavrnila Titov predlog „socialistične male antante“, Tito se je spremenil v modrega posrednika med partijami v sporu. Njegova navzočnost v Pragi je dala pretvezo največji manifestaciji za nacionalno suverenost in neodvisnost po 1945, toda Tito v svojih izjavah ni prav nič nastopil zoper sovjetsko vmešavanje v druge države, o paktu med SFRJ in ČSSR je pa celo rekel, da ni potreben. Zagovarjal je celo ingerenco drugih komunističnih držav in strank, ustanavlja nove temelje za razvoj bratskih odnosov med socialističnimi deželami, „kakor se je zgodilo v Bratislavi“. O svobodi tiska, ki je danes tako razpravljana med Čehi in Slovaki, je povedal, da nima nič proti „konstruktivni kritiki“, da pa morajo v socialistični družbi časnikarji upoštevati posebno pojmovanja, „ki jih ta družba ima“. Čehe in Slovake, ki mislijo liberalizacijo v nekomunističnih pojmi, je Tito razočaral.

STALIN V PEKLU

— Pred kratkim so prišli na knjižni trg prvi kserografsko razmnoženi izvodi novega, doslej še ne priobčenega romana Aleksandra Solženicyna. Delo ima naslov v nemškem prevodu pri S. Fischerju „Der erste Kreis der Hölle“. (Ruski naslov kot ga je določil Solženicyn se glasi „V krugu pervom“, torej vprav v pomenu peklenskega kroga, sicer bi zapisal „V prvem krugu.“) Fischer je obenem z založbami Harper and Row (New York), Collins (London), Lafont (Paris) in Mondadori (Milano) v posesti edinega besedila romana, ki je je avtoriziral Solženicyn. V septembru bo

roman pri vseh petih založnikih izšel v ruskem izvirniku, hkrati pa jezikih dežel, kjer imajo založbe svoj sedež. V sovjetski zvezi delo ni moglo iziti — „junak“ prvega kroga v peklju je namreč Josip Visarionovič Stalin.

BALKANIZACIJA, NE INDUSTRIALIZACIJA

Dva Bosanca sta v Ljubljani napadla akademika prof. *Antona Slodnjaka*, ko je bil na vsakdanjem sprehodu. Terorju udabašev se je pridružil teror južnjaških privandrancev. Na stavbiščih in drugih delavnih mestih, kjer se znajde dobrih deset delavcev z Balkana, ki jim je nož argument zoper najbolj primitivne za-

(BESEDE... dalje s 1. str.)

ško oblikovanje žive, govornice, odrske slovenske besede kot osnovnega elementa gledališke igre?

V tem prepričanju in v veri v tvorno živost slovenske besede, četudi potisnjene na kontinent divjega zapada, je bila spočeta in pripravljena bližnja gledališka predstava BESEDE, BESEDE, BESEDE..., ki jo za sklep gledališkega jubileja Slovincem v Buenos Airesu naklanja Gledališki odsek Slovenske kulturne akcije.

Avtor in izvajalec BESED, igravec *Nikolaj Jeločnik*, je predstavo zamislil kot „sestanek“ igralca, slovenskega v zdomstvu, s publiko, ob pol devetih zvečer, se pravi pol ure pred začetkom resnične predstave. Kot postanek na prehojeni poti, ki ga stori umetnik-ustvarjalec, Peter Kobar s svojo Jacinto, preden se vzpne na najvišji, dokončni vrh svoje tvornosti. V takšnem trenutku, ob 8½, premeri pot nazaj, obračuna s samim seboj, potegne črto in si za moto poti, ki ga še čaka, osvoji Prešernov „Kdo zna... kdo ve...“. Predstava sama je zasnovana po vzoru iz muzikalne tvornosti kot koncert za igralca, v štirih različnih temah — nekakšni glasbeni stavki klasičnega koncerta —: ljubezen, radost, čast in smrt, pač naglavni štirje vzvodi vsakršnega umetniškega ustvarjanja. Svojskost libreta je, da se igravec za svoj dramski vzpon, konflikt in igro z nevidnimi, a slišnimi soigralci, ne posluži na novo ustvarjenih besed, marveč žlahtnih gledaliških tekstov slovenskih klasikov Prešerna, Svetokriškega, Linhartarja, Župančiča, Cankarja in Balantiča, pa hkrati slovenskih-svetovnih, kot so evangelist Janez, Molière in Shakespeare. Z magijo njihovih oseb, ki jih priklie na oder, plete v raznolikih variacijah vsako od štirih tém, ki jih strne ob sklepu umetniško prečiščen v slovesni himni Dobroti, Resnici in Lepoti, ki imajo svoj spočetek in zavetek, svoj Alfa in Omega v večni Besedi.

Scenografski okvir predstavi je zamislil in izdelal *arh. Jure Vombergar* skladno z avtorjevo osnovno mislijo, ki je: predstava pred predstavo. Z glasom sodelujejo *Nataša Smersujeva*, *Marijeta Smers* in *Stanko Jerebič*, medtem ko je vodstvo predstave prevzel režiser *Maks Borštnik*.

Slovenska kulturna akcija, ki na vstopu v svoje petnajsto leto življenja praznuje sklep slovenskega gledališkega jubileja z odrskim obredom žlahtne slovenske besede, se zaveda, da bakla, ki jo je prižgal Primož Trubar in ki sta jo v živo plamenico razplamtela Prešeren in Levstik, z novim ognjem pa razvnela Cankar in Balantič, živo gori in ne ugasne. To plamenico je slovenski ustvarjalec ponesel v zdomstvo, da z njo sveti vsem Slovincem, po svetu in v domovini na pravo pot svobodnega, od vsega sveta priznanega, nevezanega in suverena slovenstva!

M. T.

htevke delovne discipline, se morajo Slovinci umikati. (Se bo še našel kdo, ki bo te pojave razlagal kot pojave industrializacije...)

JOŠIP KRIZAJ JE UMRL

Dolgoletni član zagrebške Opere, in tudi ljubljanske, basist *Josip Križaj* je umrl 30. julija v Zagrebu. Dočakal je 81 let. Bil je doma zi Vevč pri Ljubljani. Glasbeno se je izšolal v Ljubljani in pozneje v Münchnu. Član ljubljanske Opere je bil do leta 1913, ko se je preselil v Zagreb, a se v Ljubljano spet in spet vračal gostovat. Nepozabne so njegove vloge Kecal v Smetanovi Prodani nevesti, pa Mefista v Ch. Gounodovem Faustu.

— Slovaška manjšina v Jugoslaviji izdaja svojo kulturno in literarno revijo *Novy život*. Izhaja kot trimesečnik in jo ureja književnik Juraj Spevak. V zadnji številki sodeluje tudi slovenski kritik V. Smolej s člankom ob stoletnici Slovenskega gledališča.

— Muzej v Murški Soboti je začel v sodelovanju z madžarskimi arheologi načrtno raziskavati rimsko naselbino v Dolgi vasi pri Lendavi. Najdba je znana sicer že desetletja, a doslej še ni bila raziskana. Za raziskavo pa je bilo največ zanimanja v bližnjem Szombatheliju. Prva faza del pa predvideva natančno določitev trase rimske ceste in ugotovitev lokacije naselbine.

— Avgusta je bil v Pulju spet jugoslovanski filmski festival. Kot uvod pa so v dneh od 25. do 29. julija priredili tretji medklbski festival amaterskega filma. Iz cele države je poslalo prijave 32 klubov, število filmov pa je presegalo 100. Iz Slovenije se je prijavilo 7 klubov s 26 filmi. Seleksijska komisija je za izvajanje potrdila 32 filmov, med temi je bilo kar 6 slovenskih.

Uvajati nadrealne, mitične ali abstraktne prvine in osebe v realno dramatsko dejanje more biti pozitivna moderna tehnika ali pa tudi iskanje efekta in izraz mode. Alejandro Casona, španski dramatik, se je v znanem delu „Barka brez ribiča“ znal ogniti tako pretiranemu modernizmu dramske tehnike, kakor modni vulgarnosti. Delo, ki ga je v skrbnem in literarno prečiščenem prevodu *Marije Kutnar Jeločnikove* predstavilo Slovensko gledališče v Buenos Airesu v soboto 24. in v nedeljo 25. avgusta na odru Slovenske hiše, je v svoji uravnovešeni zgradbi dovolj prečiščeno, da nudi jasno podobo konkretne človeškosti pod plaščem nekoliko abstraktne moralne problematike. Igra v treh dejanjih je režiral g. *Marjan Willenpart*, s svojo dolgotrajno odrsko prakso je znal delo uskladiti in ga podati v topli človeški podobi.

Igra španskega avtorja, ki je v drugem in tretjem dejanju postavljena v „tujo“ in nekoliko nedognano skandinavsko pokrajino, bi zelo pridobila na svoji literarni in dramatski vrednosti, če bi jo pisatelj obdržal v svetu Velikega iukvizitorja, ki je tako bogat na duhovnih metamorfazah in mistični tradiciji. Brez posebnih literarnih ali dramaturških pretenzij sta se obdržala tako avtor kot režiser — kot omenjeno — v topli človečnosti in poljudnosti. Tu ni slepih ulic, ni življenjske absurdnosti, tudi ne angažiranosti, ampak realna in metafizična smiselnost, logika in umerjenost.

Avtorju je nekoliko zahtevno podoba Kavalirja v črnem, ki spominja na Cankarjevega Konkordata iz Pohujšanja, uspelo postaviti v dejanje kot protijunaka. Ricardo je podpisal z njim svojo privolitve za zločin, ki se je zgodil na drugem koncu sveta. Prodati vragu dušo je stara epska snov; Ricardova duhovna pritrditev v uboj neznanega ribiča v daljni deželi je dramatski vrh, a pozitivna stran razpleta igre je v tem, da je režiser — nasprotno kot v modernih eksistencialističnih dramah — izvedljiva in, prav zaradi „večno ženskega“, tudi nujna. Sam črni kavalir je v zadnjem dejanju tako preverjen o neplodnosti svojih poskusov, da dobi opazovalec vtis, ko da je igra komedija. In

res je dramatika močnejše oblikovana samo v obeh ženskih vlogah Stelle in Fride; glavna vez, ki drži dejanje, je spletena iz psihološko moralističnih vrvi duhovne privolitve, greha in možnosti rešitve v postopnem „uboju“ svojega nepristnega jaza.

Vprizoritev te Casonove igre se je posrečila po zaslugi režiserjeve umerjene in skladne igre. G. Marjan Willenpart je dobro spoznal vrednost položajev in oseb; drugače nekoliko ekspresionistično zasnovani igri je odbrusil vsakršne posebnosti in ekstravagance. Igra se zapleta in odpleta ter ustvarja v nas občutek, da so vrednosti doma, družine, vsakdanjih opravkov in ljubezni prava odškodnina za dramske pretrese. Še enkrat je treba omeniti obe glavni ženski vlogi, ki sta ju z močno in izrazito igralsko sposobnostjo podala ga. Marija Kutnar Jeločnikova in ga. Marjana Marnova. Vsakdanje resnične življenjske situacije pa sta doživetvo oblikovala ga. Radojca Šušteršičeva kot babica in g. France Hribovšek kot stric Marko.

Glavni junak Ricardo Jordán je bil izdelan lik; g. Frido Beznik mu je vtisnil svojsko osebnost, ki je bila najbolj prepričljiva prav ob napadih skušnjavca. Morda bi bilo še več človeške duše mogoče doseči v njegovem stanju „milosti“ v tretjem dejanju?

Plastično figuro Kavalirja v črnem — diavola — je odigral g. Tine Kovačič. Znal je biti odrsko diskreten, zadržan, a je obenem s precejšnjo mero gogoljevske grozljivosti in šegavosti obvladal pozornost dvorane.

Bankirji, svetovalci in služabnik Juan so bili tako komična kot dramatična ekipa prvega dejanja. G. Lojze Rezelj je simpatična pojava na odru. Svetovalca gg. Boštjan Petriček in Miha Gaser sta se živela v svoj položaj. G. Ciril Markež je zadovoljil vse obveznosti španskega služabnika.

Zvok in luči sta upravljala gg. Jože Dobovšek in Franci Willenpart. Primerno sceno je zamislil g. Ivan Bukovec in jo tudi izvedel skupaj z g. Tonetom Mežnarjem.

Fr. P.

KONEC V SLADKI SMRTI

Rimski Novi život v 1. številki 1968 objavlja pismo hrvaškega bogoslovca iz domovine prijatelju v zdomstvu z dne 14. marca 1966. Realistično opisuje verske razmere v Hrvatski in Jugoslaviji sploh: „Znano ti je, da imajo danes komunisti dosti izobraženih članov, bodisi na univerzi bodisi na drugih javnih mestih. V zadnjem času se jim je posrečilo ustvariti si močnejšo skupino intelektualcev, ki so se zadali z veliko energijo, povrhu še načrtno razširjanju svojih idej med ljudstvom. Večini od njih je uspelo, da so se uveljavili tudi na mednarodnem torišču, tako kot filozofi kakor v drugih strokah. Ko tako opazujem to aktivnost in organizirano delo ateistov, ki jim je vsem cilj boj proti Bogu in izginjenje religije, jasno, me prevzema strah za usodo našega naroda. Čeprav so mogoče v zadnjem času komunisti pri nas spremenili svojo taktiko in več ne nastopajo s toliko zunanega nasilja, jim je cilj vendar ostal še naprej isti. Ne dolgo tega sem prebral v nekem francoskem časniku odgovor zveznega sekretarja za verska vprašanja v Belgradu na vprašanje, kaj misli o religiji nasploh, posebej pa o katoliški in sicer v dobi koncilске obnove. On se je samo nasmehnil in dodal: 'Jaz sem komunist. Vera mora umreti sladke smrti...' To ostaja cilj njihovih dela še naprej. Tudi pri vsakem dogovarjanju s Cerkvijo, pri vsakem za oko toplem stisku rok s cerkvenimi ljudmi, nad vsem tem visi njih končni cilj: vere mora biti konec, toda ne s surovo silo, temveč v sladki smrti.“

MOTIVI DAROV „KOROTANU“

Škandal v dunajskem Korotanu je za vse Slovence resen opomin, kako partija po svojih celicah skuša od znotraj prevzeti po izvoru katoliške ustanove. O aferi Korotana se pridno razpisuje tudi titofilsko tržaško Gospodarstvo. V številki 6. VII. neki Vladimir Vremec postavlja vprašanje: „Okoli 'Korotana' se je nekaj premaknilo?“ Članek očitno spada med poskuse, pritiskati na javno mnenje zoper rektorjat zavoda, ki pač ni mogel ugoditi zahtevam, ki jih odklanjajo celo poštteni hoteli. Za emigrante, ki se je med njimi nabiralo za dunajski zavod z motivom, da gre za katoliško ustanovo v korist slovenske narodne manjšine, je v članku marsikaj novega: „Nekdanji predsednik kluba (na-

mreč slovenskih študentov na Dunaju) F. J. Bister je sicer izjavil, da se klub ne more udeležiti nabiralne akcije za Korotan, kolikor bi dom postal izključno katoliška ustanova, ker je pač klub, ki združuje vse koroške visokošolce, zainteresiran za dom, ki bo služil vsem študentom v enaki meri. Bister, ki je mimogrede rečeno bil takrat tudi pred sednik Marijine kongregacije, je še dodal, da je klub pripravljeno takoj podpreti prizadevanja p. Tomažiča, kolikor bi visokošolski dom postal dom za vse koroške študente. In prav na podlagi klubske izjave se je lahko p. Tomažič obrnil na celotno slovensko javnost in prejel podporo ljubljanske univerze, ki je sicer za svojo podporo postavila isti pogoj kot Klub slovenskih študentov na Dunaju. (Navajamo iz celovškega titovskega Vestnika z dne 28. 6. 1968: „... izrecno pa je v tej pogodbi navedeno, da je to darilo — celotna hišna oprema — namenjeno slovenskim visokošolcem iz Koroške neglede na njihovo politično ali svetovno-nazorsko prepričanje...“). Glavno torej ni stavba, glavno je ... pohišstvo, seveda, ker je „darilo“ partije. Nekaterih „daril“ se velja bati... (Po starem: Timeo Danaos, aunque dona ferrentes...)

JUGOREPUBLIKE SO SUVERENE...

Hrvaška politična emigracija je dosegla velik uspeh, ko je guverner Kalifornije, druge največje države v ZD, Ronald Reagan, na sklep parlamenta in senata Kalifornije 4. marca 1968 oklical vsakoletni 10. april za „dan hrvaške neodvisnosti“. Srbska emigracija in zastopniki jugoslovanske vlade so najpogrejšje poskušali preprečiti izglasovanje predloga in razglas „dneva hrvaške neodvisnosti“, potem pa so žolčno protestirali; najbolj ostre napade je prinesla Borba. Zoper dan hrvaške neodvisnosti je pisal guvernerju jugoslovanski generalni konzul v San Francisco, Ljubomir Ljubić, ki ponavlja stereotipne obdolžitve hrvaškega naroda, zoper potrebo obhajanja praznika, ki je posvečen hrvaški neodvisnosti, pa med drugim navaja „argument“, da je Hrvaška že suverena in „ima svojo zastavo“. (To je že sedaj več kot konfederacija!) V Titovini zadnji čas spet bolj obravnavajo emigracije. Borba in zagrebški Vjesnik u sri-jedu sta objavljala vrsto napadov na emigrante v enajstih nadaljevanjih. Snov za te napade so udbaši „dobili“ v protokolah zasliševanj prof. Draganovića.

SOVJETSKA INVAZIJA

SOMRAK BOGOV

Zgodilo se je! Rdeča sveta aliansa je nad Češkoslovaško udarila z enako pestjo, kot je to storila reakcionarna cesarska sveta alianza leta 1823, ko je z oboroženo silo šla nad španske liberalce in jih porazila pri Trocaderu. (Gl. Glas, št. 14, 1968). Upornike je porazila, a bitke za končno demokratizacijo Evrope ni preprečila — skozi celo devetnajsto stoletje je šel boj naprej, sledilo je več uporov in revolucij, v Srednji Evropi se ni zaključil niti leta 1918 in se je moral te dni češki in slovaški narod žrtvovati za ideale svoboda, kakor so jih njuni veliki kulturni ustvarjalci označevali vsej Evropi in vsemu človeštvu že od srede 16. stoletja (Jan Hus, Amos Komensky...). Borba je v Pragi trajala stoletja in mogoče ji je odmerjenih še mnogo hudih pretresov — toda konec je bil in bo vedno isti: resnica prave svobode ne bo podlegla nobenim slepilotom ali kompromisnim prilagoditvam v dogovorih z rdečemi režimi.

Somrak bogov se je začel...

I

Poraz pri Trocaderu v letu 1823 ni bil definitiven, dasi je postavil na prestol kočijaža Evrope, kneza Metternicha na Dunaju. S svojim policijskim sistemom je budno pazil nad gibanjem narodov zlasti v svoji monarhiji. Odpor proti reakcionarnosti svete alianse se v naših krajih ni izkazoval drugod kot v delu kulturnih delavcev in probudnikov. Proti janzenizmu in cesarju vdani ozkosrčnosti (Kopitar na Dunaju), se je v naši domovini začel boj proti reakcionarnosti, in glasniki narodnega vstajenja so postajali za Zoisovim krogom *Prešeren, Cop, Slomšek, Baraga...* Nikjer ni bil viden javen odpor, toda vrelo je in zavrelo prav do Prešernove Zdravice, prave himne evropske in vsečloveške skupnosti narodov, po načelih pravice. ljubezni in enakopravnosti vseh sosedov.

Pri zrelih in dozorevajočih narodih se je upor že poglobljaj. Na Poljskem in v Italiji so se rodila gibanja, blizu anarhiji, baklo svobode pa so v tedanjih Atenah sveta — v Parizu dvignili pesniki in pisatelji; za Evropo so terjali, kar so na političnem polju že izvojevali anglosaški narodi (Magna charta v Angliji, oklic neodvisnosti v ZD). Kakor se čudno sliši, se je prva velika evropska revolucija leta 1830 sprožila v Parizu, ob premieri Victor Hugoja tragedije *Hernani*. Prva barikada je bila postavljena v dvorani Comedie française. Po vsem Parizu so se dvigale barikade še in še, vihar je pomedel z zadnjim kraljem burbonske linije, na prestol je moral Louis Philippe, ki si je vzdal ime „buržujski kralj“. Ni bilo dovolj: leta 1848 je padeč „buržujskega kralja“, prvega nosilca reform (in o reformah se danes govori tudi v nekaterih komunističnih državah) odnesel vihar, ki je že segel v Srednjo Evropo, odpihnil „kočijaža Evrope“ Metternicha na Dunaju, in to ob himnah ter epopeji madžarskega pesnika Svobode Petöffija, čigar udarnost je bila tolikšna, da je njegovo ime bilo na praporih mladine v madžarski protikomunistični vstaji leta 1956: pod sovjetskimi tanki je tedaj obležalo na stotine mladih teles...

Vsem tem glasnikom svobode pa nikakor ni bilo lahko; nikdo jih ni podpiral: po letu 1867 je Victor Hugo moral v emigracijo zaradi razglasanja idej o Združeni Evropi; Koszuth je šel v emigracijo v New York, celo Marx je kot emigrant pisal svoja glavna dela (bil je pač človek peresa, torej kulturni ustvarjalec) v knjižnici Britanskega muzeja v Londonu. Enako so bili v emigracijah Mickiewicz, Krasinski, Slowacki, od Rusov pa Bakunin, Kropotkin, in pripravljali revolucije 20. stoletja.

Nikdo se ni maral vračati v domovino, dokler je bila pod tužjevo ali nasilneževno peto. Vedeli so, da se bliža padeč nasilnikov, da se bliža doba Somraka bogov...

II

Sveta aliansa dvajsetega stoletja je utelješana v imperIALIZMU marksističnih sistemov. Raztegnili so oblast nad tretjino sveta — kmalu bo mogoče že kar polovica, toda somrak bogov se je že začel. Angleški državniki so se v prejšnjem stoletju radi pripravljali na pogajanja s car-

sko Rusijo z diagnozo, da je „Rusija slon na lončenih nogah“.

Trupla mladih študentov v Pragi avgusta letos, ki so se z razpetimi srajcami na prsih izpostavljali sovjetskim tankom, so pričre, vredne glasnikov, ki so prav iz zlate Prage skozi stoletja oznanjali svetu ideale svobode: žrtve komunističnega orožja, sistema, ponekod toliko proslavljanega nosilca napredka in celo humanizma, so danes mnogo več, kot pa so bile žrtve barikad revolucij v Parizu, Leipzigu, na Dunaju, ali v Budimpešti v letih 1848 in 1849, pa spet oktobra 1956.

Padli so, ker so na komunistične tanke slikali kljukaste križe — srp in kladivo so izenačili z nacistično svastiko — izenačili so oba sistema na isti ravni laži in nasilja — iz somraka bogov se z vzhoda razliva resnica: valj se na nas morje tankov in atomskih bomb, toda vsi so na lončenih nogah. Komunistični imperializem je danes bolj nemoralen, kot pa je bil oktobra 1917 v Moskvi in v Petrogradu, in kot je bil potem pred dvajsetimi leti, ko je zaslužnil pol Evrope.

III

Obračunavanje z bogovi pa bi mogla biti kaj lahka zadeva. Kristjani in tudi ateisti v življenje bogov več ne verujejo, vendar so ti bogovi še med nami kot služabniki satanizma; ali, če ne drugega, so vsaj parkeljni, pri nas celo učlovečeni v podobi Cankarjevega Konkordata in njegovih naslednikov. Oni nesrečni nebodigatreba iz podzemlja ima po vsem svetu toliko niti in zaveznikov, da je na dlani dokaz, kako da je „nesmisel“ računati na razpad komunističnega imperija. Šaj se celo govori, da misli poromati v Moskvo predsednik mogočnih Združenih držav Lyndon B. Johnson in ponuditi kapitulacijo: pristal bi na delitev sveta na dve polovici, prepustil bi Evropo komunistom... za ceno obstanka na obeh ameriških kontinentih. Koeksistenca bi potem zablestela res kot pravo novo sonce za stoletja, ti-sočletja...

Kaj bi moglo biti tedaj z napovedanim somrakom bogov, kakor je bilo nakazano že v naslovu članka?

Če se ne motim, je pojem somrak bogov treba vzeti iz domišljije velikega nemškega muzikanta Richarda Wagnerja (ali ni čudno, da je misel odkril navaden nemški bobnar in pihalnik), ko je eno svojih oper naslovil z izrazom *Götterdämmerung*. Koliko bombastičnosti je že v naslovu — ali ne. Mali in veliki konkordati bodo kar skopneli pod bobnenjem in trobentanjem Wagnerjevih fanfar.

Treba se je zavedati, da ima vsako kulturno delo globlji, večnostni pomen. Pri Wagnerju propadajo bogovi kot žrtve svojih krutosti in krivic — propadajo v lastni krvi. Komunistični Somrak bogov nad Češkoslovaško se ruši v enakem somraku. In moskovskim imperialistom ne bi bilo treba iti po nauk v zlato Prago in gledati, kako se njeno zlato iskri in čisti v krvi nedolžne češke mladine. Ne, če bi pogledali v učbenike ruske zgodovine, bi mogli tam najti, kaj se je zgodilo mongolskim imperialistom, ki so na pragu novega veka nad sto let vladali nad Moskvo s kruto pestjo in klali rusko mladino, kakor je Tito našo klal junija leta 1945 v kočevskih prepadih in gozdovih.

Ker so bili kruti in krivični, je padla nanje senca bližajoče se smrti. Toda Moskovčani se niso mogli upirati, osvoboditi. Mnogo stoletij pred Gandhijem so se odločili za svojsko rezistenco in zgodilo se je, da so nekega jutra Mongoli izginili nazaj v Azijo — nekateri zgodovinski tolmači menijo, da so odšli, ker so se prepričali, da nad dušami ruskega naroda nikdar ne bodo mogli resnično zavladati. Moskovčani pač niso bili za koeksistenco!

Rusi so zmagali, ker v evolucijo ali koeksistenco z azijskim mongolstvom niso verjeli. Mongole je zajel somrak bogov (seveda poganskih), Rusi pa v njihove bogove niso verovali in (mogoče celo nehote) povečali somrak, ki je odpihnil Mongole in vse takratne pristaše dvomljivih povezav ali dualizmov.

Zato se nam trenutne megle nad Prago ni treba bati. Nanjo so padle verige težke ječe, toda somrak že duši marksistično laž in nemoralo.